

DOCENTENHANDLEIDING BIJ HET MYSTERIE VAN 1572

Vrijheid, verdraagzaamheid, verscheidenheid en verbondenheid.

Waarom dit lespakket?

Al sinds de Geboorte van Nederland tijdens de Tachtigjarige Oorlog zijn vrijheid, verscheidenheid, verdraagzaamheid en verbondenheid belangrijke waarden. Niet alleen om kennis van te nemen, maar ook om mee om te leren gaan. Het is onze ambitie jongeren te laten oefenen met het luisteren naar elkaar, het respecteren van elkaars vrijheden en het begrijpen van de basiswaarden waar Nederland voor staat. Door elkaar beter te leren kennen en met elkaar in gesprek te gaan ontstaat met begrip en meer sociale cohesie.

De Geboorte van Nederland ging niet zonder slag of stoot. Voor, tijdens en na het moment dat de Nederlanden zich afscheidden van de Spaanse koning Filips II gingen ze al jaren gebukt onder een oorlog waarbij de burgers recht tegenover elkaar kwamen te staan. De geboortejaren van Nederland kenmerkten zich o.a. door verschillen in religie, politieke voorkeur, geografische en economische verschillen. Toch kwamen de Nederlanden uiteindelijk tot elkaar in vrijheid, verscheidenheid, verdraagzaamheid en verbondenheid. Vier thema's die ook vandaag zeer actueel zijn en net als toen heftige discussies losmaken. In dit programma komen deze vier waarden en de omgang met elkaar nadrukkelijk aan bod. Niet alleen door te leren van het verleden en de totstandkoming van Nederland, maar ook door met elkaar in gesprek te gaan over verschillen die Nederland al eeuwenlang kenmerken.

Vanaf 1 augustus 2021 is iedere school in Nederland verplicht aandacht te besteden aan vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Dit programma geeft invulling aan deze taak door geschiedenis, burgerschap en erfgoed met elkaar te verbinden. Door samen oplossingen te bedenken voor maatschappelijke thema's die nu spelen met behulp van kennis over het verleden is het mogelijk vertrouwen te bieden voor een gezamenlijke toekomst.

Het Mysterie van 1572 heeft twee onderdelen: een voor het primair onderwijs (PO) en een voor het voortgezet onderwijs (VO). Het VO-pakket bestaat uit 2 varianten: één voor vmbo en één voor havo/vwo. Voor alle programma's is de basis hetzelfde, maar de uitwerking verschilt. Het onderwijsproject is ontwikkeld voor alle scholieren in Nederland.

Samenwerking

Dit onderwijsprogramma is tot stand gekomen door een samenwerking tussen de Vereniging van docenten Geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN), GLOS Educatief, Nachtzon Media en het Samenwerkingsverband 1572-gemeenten (SW 1572). Het stripboek is gemaakt door de Stichting Eureducation.

Dit lespakket is mede mogelijk gemaakt door: SW 1572, Prins Bernard Cultuur Fonds en Stichting Gravin van Bylandt.

HET LESPAKKET

Voorkennis: les 0, het stripboek

Om de lessen goed te kunnen volgen is het noodzakelijk dat de leerlingen enige kennis hebben van het tijdvak 'De Opstand'. U kunt dit tijdvak eerst behandelen door het laten lezen van het stripboek dat speciaal voor deze lessenserie is ontwikkeld door Stichting Eureducation.

Door middel van het stripverhaal en andere media probeert stichting Eureducation jongeren te informeren en aan het denken te zetten. Pakkende verhalen, actie, humor en fantastisch tekenwerk zijn daarbij belangrijke ingrediënten.

Heeft u het stripboek niet, behandel dit tijdvak dan vanuit uw methode en gebruik daarbij bijvoorbeeld het volgende filmpje met de quiz: <https://schooltv.nl/video/de-opstand-de-geboorte-van-nederland/#q=de%20opstand>

De quiz: <https://schooltv.nl/link/de-opstand-1/#q=de%20opstand>

Op [SchoolTV.nl](https://www.schooltv.nl) zijn veel meer filmpjes te vinden over de Opstand, Willem van Oranje of de Tachtigjarige oorlog.

Filmpjes bij de lessen

Iedere les wordt ingeleid door een filmpje waarin we Jefferson, een jongen uit de huidige tijd, volgen in zijn zoektocht naar Willem van Oranje. Verleden en heden lopen door elkaar in de filmpjes, waar Willem van Oranje met Jefferson communiceert via moderne communicatiemiddelen. In vier afleveringen leidt Willem van Oranje Jefferson langs een aantal belangrijke plaatsen en gebeurtenissen uit de tijd van de Opstand en vertelt hij ondertussen het verhaal over vrijheid, verdraagzaamheid, verscheidenheid en verbondenheid. Opvallend is dat Willem van Oranje zelf niet of nauwelijks bij de belangrijkste gebeurtenissen aanwezig was. Jefferson vraagt zich af waar Willem eigenlijk is. Zal hij hem nog wel gaan ontmoeten?

Erfgoedkwartet

Bij de lessen is ook een erfgoedkwartet gemaakt. De vier waarden komen hierin terug net als een aantal historische figuren zoals o.a. Willem van Oranje, zijn zus Maria van Nassau, zijn zwager Willem van den Bergh en de bekende Haarlemse Kenau Simonsdochter Hasselaer. Aan de hand van de kwartetten leren de leerlingen meer over de Tachtigjarige Oorlog en komen zij meer te weten over ons cultureel erfgoed uit die tijd. Foto's van schilderijen, beelden en gebouwen geven in combinatie met tekst verschillende gebeurtenissen weer.

Het kwartet is niet gebonden aan een van de vier specifieke lessen, u kunt deze naar eigen inzicht inzetten, bijvoorbeeld als afsluiting van dit project. Of koppel het aan een bezoek aan een van de deelnemende erfgoedinstellingen.

LES 1 VRIJHEID

Inleiding

In deze les gaan we in op het begrip vrijheid. Voor Willem van Oranje was vrijheid van godsdienst heel belangrijk. Hij was protestant opgevoed, maar moest op 11-jarige leeftijd, toen hij Prins van Oranje werd, katholiek worden. In 1572, onder Koning Filips II, werd er geen ander geloof toegestaan dan het katholieke. Protestanten en andersgelovigen werden zelfs vervolgd en vermoord. De strijd die Willem van Oranje voerde voor een onafhankelijk en vrij Nederland, was dus ook de strijd voor vrijheid van godsdienst, vrijheid van geweten en om als gebied meer beslissingen zelf te mogen nemen.

Benodigdheden

- Het filmpje bij deze les, <https://vimeo.com/693087775/95cfc53b83>
- Werkblad bij les 1
- Een dobbelsteen per groepje van 4
- Iedere leerling gebruikt een item (gum, paperclip, oid.) als pion.

Vorbereiding

- Kopieer het spel op het werkblad (vergroot het eventueel)
- Zet het filmpje klaar op het digibord.

Lesdoelen

- De leerlingen kunnen het begrip vrijheid uitleggen op gezins-, school-, en samenlevingsniveau.
- De leerlingen kunnen aangeven dat vrijheid ook kaders en regels nodig heeft en dat het niet betekent dat jij mag doen waar je zin in hebt.

Lesverloop

1. Herhaal met de leerlingen kort de aanleiding tot de Opstand. De Nederlanden waren in bezit van koning Filips II van Spanje. Nederland bestond nog niet als land. Filips had een streng beleid dat zijn halfzus Margaretha van Parma hier moest uitvoeren. De meeste mensen hadden het niet breed en moesten hoge belastingen betalen aan Filips II, die daarmee zijn oorlogen financierde. Zelf zagen er haast niets van terug. Bovendien mochten ze geen ander geloof hebben dan het katholieke. Andersgelovigen (kettters) werden hard aangepakt. Hoge edelen vroegen aan Margaretha om meer vrijheid en het stoppen van de vervolging van kettters. Als reactie stuurde koning Filips II de hertog

van Alva naar de Nederlanden om orde op zaken te stellen. Hij pakte de andersgelovigen nog harder aan. Enkele edelen werden gedood en velen moesten vluchten en alles achterlaten. Sommigen gingen de zee op, ze noemden zichzelf watergeuzen. Op 1 april 1572 namen ze bij toeval Den Briel (Brielle) in. Brielle werd zo eersteling der vrijheid.

2. Bekijk met de leerlingen het filmpje. Jefferson wordt wakker in Brielle. Hij heeft geuzenkleding aan en vraagt zich af waar hij is. In zijn buidel vindt hij een brief van Willem van Oranje, die hem uitdaagt hem te komen zoeken. Bij de Catharijnekkerk in Brielle belt Willem van Oranje Jefferson op en legt uit waarom ze voor de kerk staan. Godsdienstvrijheid was voor Willem van Oranje een van de belangrijkste drijfveren.
3. Bespreek met de leerlingen het begrip vrijheid. Hoe denken zij over vrijheid en welke vrijheden kennen ze? Maak met de klas een woordweb van het woord vrijheid of laat in groepjes woordwebben maken.
4. Het vrijheidsspel (ganzenbord)
Laat groepjes van vier maken en deel de gekopieerde spelen uit. Ieder groepje krijgt een dobbelsteen en iedere leerling zoekt een eigen pion (een gum of iets anders kleins) Laat het spel spelen. In het spel krijgen de leerlingen opdrachten en komt het begrip vrijheid aan de orde.
5. Afsluiting
Laat de leerlingen een top 3 maken van voor hen belangrijke vrijheden. De belangrijkste vrijheid staat op nummer 1, enz.

LES 2 VERDRAAGZAAMHEID

Inleiding

In deze les gaan we in op het begrip verdraagzaamheid. Als de Nederlanden eenmaal bevrijd zouden zijn van het regime van de Spaanse koning zou iedereen mogen geloven wat hij wilde, zonder daarvoor door de ander vervolgd te worden of door tegenstanders vermoord. Anderen moesten verdragen dat een ander zijn eigen geloof had. Ook al was je het er misschien niet mee eens. Deze verdraagzaamheid en de geloofsvrijheid liet Willem van Oranje al bij de Eerste Vrije Statenvergadering in Dordrecht bespreekbaar maken. In de praktijk bleek verdraagzaamheid lastig te realiseren. Andersgelovigen en andersdenkenden werden niet vervolgd, maar mochten hun mening alleen binnen hun eigen huis uiten. Dat noemen we vrijheid van geweten. Later is dat overgenomen in de Unie van Utrecht – de eerste 'grondwet' van ons land. In de praktijk betekende het dat bijvoorbeeld katholieken tweederangsburgers werden. Vanaf de negentiende eeuw kwam er echte vrijheid van godsdienst en meningsuiting.

Benodigheden

- Het filmpje bij deze les, <https://vimeo.com/753757800/48f4ce588a>
- Werkblad A en B bij les 2

Vorbereiding

- Kopieer de werkbladen
- Zet het filmpje klaar op het digibord.

Lesdoelen

- De leerlingen kunnen het begrip verdraagzaamheid uitleggen op gezins-, school-, en samenlevingsniveau.
- De leerlingen denken na over hoe je in een land omgaat met elkaar.

Lesverloop

1. Herhaal met de leerlingen kort de inhoud van het filmpje bij les 1. Jefferson was in Brielle en Willem van Oranje vertelde hem over dat hij gedwongen werd om katholiek te worden.

2. Bekijk het filmpje bij deze les. Willem van Oranje vertelt over de inname van Brielle en dat het daar allemaal begon. We zien Jefferson bij het schilderij 'De inname van Den Briel'. Niet lang daarna roept Willem van Oranje op tot de Eerste Vrije Statenvergadering in Dordrecht om daar geld op te halen om een leger samen te stellen. Daarnaast maakt hij gewetensvrijheid en godsdienstvrijheid onderdeel van de onderhandelingen.
3. Bespreek met de leerlingen dat verdraagzaam zijn tegenwoordig betekent dat je respect hebt voor elkaar. Ook al is iemand anders dan jij, ziet iemand er anders uit, heeft iemand een andere mening, een ander geloof of andere gebruiken het is ook een mens die mag zijn wie hij of zij is. Dat staat in onze grondwet. De regels waarop ons land is gebouwd.

Eventueel te stellen vragen:

- Wat betekent respect hebben voor elkaar?
  - Wat is het tegenovergestelde van verdraagzaamheid? (Onverdraagzaamheid)
  - Kun je voorbeelden geven van onverdraagzaamheid? (Discriminatie, haat zaaien, mensen uitsluiten of pesten vanwege hun gaardheid, sekse, kleur.)
  - Wat doe je als iemand een hele andere mening heeft?
  - Geef eens een voorbeeld van iemand die niet verdraagzaam reageerde.
  - Zou je over verdraagzaamheid ook regels kunnen afspreken?
4. Geboorte van een land
Verdeel de groep in groepjes van 4. Deel het werkblad bij deze les uit. De leerlingen gaan samen een land bedenken. Ze volgen de stappen op het werkblad. Laat de groepjes aan het einde van de les, of op een later tijdstip een presentatie houden van het land dat ze hebben bedacht, met bijbehorende grondwet.
  5. Afsluiting
Sluit de les af met de presentatie van de verschillende landen en hun grondwetten. U kunt er ook voor kiezen om de landen en de wetten op een grote vellen te laten plakken en die in het lokaal op te hangen.

LES 3 VERSCHIEDENHEID

Inleiding

In deze les gaan we in op het begrip verscheidenheid. Ons land was een verzameling van verschillende gebieden. In het zuiden waren de mensen vaak katholiek, in het noorden veelal protestant. Een deel van de bevolking woonde in steden en een deel op het platteland. Er was een groot verschil tussen rijk en arm. Toch wilde Willem van Oranje de steun van alle mensen voor zijn strijd. Dat kreeg hij door propaganda. Hij schreef talloze brieven, die overal werden voorgelezen. Hij liet propaganda prenten maken, want een beeld zegt meer dan duizend woorden. Dat was de sociale media van toen. Willem had het in zijn brieven en prenten wijselijk niet over de verschillen in geloof, maar wees op iets dat alle mensen aansprak, het vermoorden van onschuldige burgers door het regeringsleger van Alva dat zich niet hield aan de wetten van het land. Een beetje eenzijdig nieuws dus.

Benodigheden

- Het filmpje bij deze les, <https://vimeo.com/753758062/48949bc714>
- De beelden bij deze les
- Werkblad bij les 3

Vorbereiding

- Kopieer de werkbladen
- Zet het filmpje klaar en de afbeeldingen klaar op het digibord.

Lesdoelen

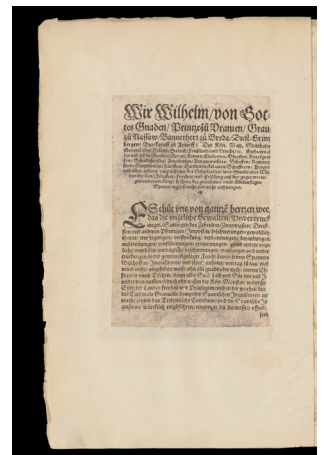
- De leerlingen kunnen het begrip verscheidenheid uitleggen op gezins-, school-, en samenlevingsniveau.
- De leerlingen weten wat propaganda is en hoe dat wordt ingezet.

Lesverloop

1. Herhaal met de leerlingen kort de inhoud van het filmpje bij les 2. Jefferson zag in Brielle het schilderij van de inname van Den Briel en sprak met Willem van Oranje over verdraagzaamheid. Vervolgens kwam hij in de zaal waar de Eerste Vrije Statenvergadering gehouden werd, waar geld voor de strijd bijeengebracht werd en vrijheid van godsdienst en gewetensvrijheid werden opgenomen in de afspraken.
2. Bekijk het filmpje bij deze les. Jefferson loopt over een zebrapad met regenboogkleuren en spreekt met Willem van Oranje over verscheidenheid en verdraagzaamheid. We zien hem vervolgens door verschillende gebieden lopen naar de Caroluskapel in Roermond waar katholieke monniken werden vermoord door geuzen. Ook al wilde Willem van Oranje graag verdraagzaamheid tussen de verschillende geloven, hij kon dit soort moordpartijen niet altijd voorkomen.
3. Bespreek met de leerlingen wat het begrip verscheidenheid betekent. Iedereen is anders en dat maakt het juist interessant. Laat de leerlingen door de klas lopen en op uw aangeven tweetallen maken. Ieder tweetal moet zoveel mogelijk verschillen tussen hen opnoemen in 30 seconden. Daarna lopen ze weer door de klas en maken ze op uw aangeven een nieuw tweetal, enz. Herhaal dit tot er 3 of 4 keer een tweetal gemaakt is.
  - Vonden ze het moeilijk of makkelijk om verschillen te vinden?
  - Leg uit dat Willem van Oranje al die verschillen probeerde te overbruggen, omdat hij iedereen achter zijn strijd wilde krijgen. Leg uit dat hij dat deed met propaganda.
4. Afbeeldingen
Laat de afbeeldingen van de propaganda van Willem van Oranje zien op het digibord en bespreek deze.

De brief

Uitleg: Willem van Oranje schreef heel veel brieven naar de edelen, bestuurders en aanhangers in het land. In die brieven vertelde Willem wat hij wilde en hoe de strijd verliep. De ontvangers lazen de brieven voor in herbergen, of lieten het aflezen vanaf het stadhuis (dat was toen gebruikelijk). Burgers vertelden de inhoud door. Daar zat ook wel eens nepnieuws bij, gewoon omdat het Willem van Oranje goed uitkwam. Als iedereen hem maar steunde in zijn strijd. Zo sprak hij nooit over de verschillen in geloof, dat zou de mensen alleen maar verdelen. Hij schreef over dat Alva de wetten van het land niet respecteerde, dat hij onschuldige burgers als ketters liet verbranden en dat niemand hem mocht tegenspreken. Zo maakte hij de hertog van Alva tot mikpunt van alles dat niet goed ging in de Nederlanden. En hij liet – moedwillig – koning Filips II buiten schot. Oranje koos dus zorgvuldig uit wat hij schreef.

De prent Tirannie van Alva - De Ellendighe Staat der Nederlanden

Uitleg: Willem van Oranje liet propagandaprenten maken. Die werden gedrukt en uitgedeeld. Een plaatje onthouden mensen makkelijker dan woorden in een brief. In 1567 stuurt Koning Filips II de hertog van Alva naar de Nederlanden. Vanaf 1569 verschijnt deze propagandaprent, die laat zien waarom de Nederlanders in opstand moeten komen tegen Alva. We zien Alva op zijn troon. Een duivel houdt zijn kroon vast. De 17 geketende vrouwen aan zijn voeten stellen de Nederlandse gewesten (gebieden) voor. Op de achtergrond zien we de misdaden van Alva. Rechts staan bestuurders van de Nederlandse steden, ze kunnen zich niet bewegen. Naast Alva staan zijn raadsheren en de leden van de bloedraad. Deze rechtbank, de Raad van Beroerten moest personen die hadden deelgenomen aan de Beeldenstorm, of op een an-

dere manier sympathiseerden met de Nederlandse Opstand, berechten. Door de vele doodvonnissen kreeg de raad de naam bloedraad. De prent laat zien dat de Nederlanden onderdrukt werden door Alva en dat hijzelf misdaden beging tegen onschuldige burgers. Het was nodig om daartegen in opstand te komen. Bij de prent werden ook teksten geschreven. Er is van deze prent zelfs een schilderij gemaakt.

5. Propaganda maken

Deel het werkblad bij deze les uit. De leerlingen gaan nu zelf propaganda maken voor Willem van Oranje. Ze mogen kiezen tussen een brief met sierlijke letters of een prent met tekst. U kunt deze opdracht ook insteken met een huidig landelijk probleem (opwarming van de aarde, stikstofcrisis, corona) of dichterbij, een huidig probleem op school. (een spannender schoolplein, lerarentekort).

6. Afsluiting

Sluit de les af met de presentatie van de verschillende propagandaprenten en brieven.

LES 4 VERBONDENHEID

Inleiding

In deze les gaan we in op het begrip verbondenheid. De kleur oranje is al sinds 1572 de kleur die ons verbindt. Dat komt door de naam van Willem van Oranje-Nassau. De geuzen voeren de vlag van de Prins met de kleuren oranje-blanje-bleu, waarbij blanje stond voor wit. Later is oranje vervangen door de kleur rood. Al er gevlagd wordt voor het koningshuis, hangen we er vaak een oranje wimpel bij. Zo werd oranje de nationale kleur en wordt die vooral gedragen bij internationale sportwedstrijden en op Koningsdag. Het laat zien wat een enorme invloed Willem van Oranje op de Nederlanden heeft gehad. Andere voorbeelden van wat ons verbindt zijn de Grondwet, de vlag, het volkslied, de taal en het gevoel bij één en hetzelfde volk te horen.

De prinsenvlag

Benodigheden

- Een oranje pruik, sjaal of kleding voor uzelf. U kunt er ook voor kiezen alle leerlingen in het oranje te laten komen.
- Het filmpje bij deze les, <https://vimeo.com/754949157/d1e7a23dc8>
- Werkblad bij les 4

Vorbereiding

- Kopieer het werkblad
- Zet het filmpje klaar.

Lesdoelen

- De leerlingen kunnen het begrip verbondenheid uitleggen op gezins-, school-, en samenlevingsniveau.
- De leerlingen weten waarom oranje de nationale kleur is.

Lesverloop

1. Introduceer deze les uitgedost in het oranje. Vraag aan de leerlingen waar zij aan denken als ze u zo zien. Weten ze waarom oranje de nationale kleur is?

2. Herhaal met de leerlingen kort de inhoud van het filmpje bij les 3. Jefferson ging van het zebrapad in de regenboogkleuren en een gesprek met Willem van Oranje over verscheidenheid, naar de Caroluskapel in Roermond. Willem van Oranje vertelde hem daar een moeilijk verhaal over de moord op katholieke monniken. Ondanks dat Willem voor gewetensvrijheid en verdraagzaamheid was, kon hij dat niet voorkomen.
3. Bekijk het filmpje bij deze les. Jefferson vervolgt zijn zoektocht naar Willem van Oranje en wordt naar Huis Bergh geleid in 's Heerenberg. In dit kasteel woonde vroeger de zus van Willem van Oranje met haar man Willem van den Bergh. In de kasteelkelder zit dan eindelijk Willem van Oranje in een soort controlroom. Op schermen zijn mensen te zien uitgedost in het oranje. Willem spreekt over verbondenheid, ook al is iedereen anders. De kleur oranje verbindt. Er begint een voetbalwedstrijd en samen zingen ze het Wilhelmus.
4. Bespreek met de leerlingen het begrip verbondenheid. Waarom voel je je met elkaar verbonden als je allemaal de kleur oranje aanhebt? Wanneer ben je nog meer verbonden met anderen? Laat de leerlingen door de klas lopen en op uw aangeven tweetallen maken. Die twee leerlingen moeten zoveel mogelijk dingen opnoemen die hen verbinden in 30 seconden. Laat ze hierbij denken aan uiterlijk, sport, interesses, gezinssamenstelling, wonen, enz. Daarna lopen ze weer door de klas en maken ze op uw aangeven een nieuw tweetal, enz. Herhaal dit tot er 3 of 4 keer een tweetal gemaakt is.
  - Vonden ze het moeilijk of makkelijk om de verbinding te vinden?
5. Het Wilhelmus
Deel het werkblad uit met het Wilhelmus.
Tijdens de opstand werd het Wilhelmus als strijdlied gebruikt en werd het veel sneller en krachtiger gespeeld dan nu. Bekijk met de leerlingen het volgende filmpje over het Wilhelmus: <https://nos.nl/1/2441912>

De leerlingen gaan een nieuwe, moderne tekst op het eerste couplet van het Wilhelmus maken. Ze mogen ook het ritme aanpassen. Laat dit in tweetallen doen. Laat de uitvoering opnemen als een filmpje en toon alle filmpjes op het digibord.
6. Afsluiting
Sluit de les af met de presentatie van de verschillende filmpjes op het digibord.